

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Yleisesti ottaen strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset ovat kattavat ja hyvin kuvatut. Suomen arkeologinen seura edustaa arkeologian ammattilaisia, jotka työskentelevät hyvin monenlaisissa toimintaympäristöissä, yliopistoilla, Museovirastolla, museoissa, erilaisissa yksityisissä ja julkisissa kulttuurialan toimipaikoissa, alan yrityksissä että yksittäisinä toimijoina. Arkeologia itsessään on tieteenala, joka työskentelee humanistisen, sosiaalisen ja luonnontieteellisen tutkimuksen rajapinnoilla. Monialainen tarkastelusuunta paljastaa, että strategialuonnoksessa voitaisiin ottaa monipuolisemmin huomioon kulttuuriperinnön parissa työskentelevien osaaminen ja potentiaali. Tästä näkökulmasta eri toimijoiden yhteistyömahdollisuuksien lisääminen ja monitieteisyys voisivat saada enemmän painotusta. On kuitenkin hyvä, että jo strategian kuvailulehdellä mainitaan strategian keskeisenä arvona vastuu kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta tuleville sukupolville.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Strategialuonnos huomioi arkeologisen perinnön osana kulttuuriperintöä sekä sen vahvan sidoksen luonnonympäristöön. Sen sijaan arkeologian muut mahdollisuudet kulttuuriperintöön liittyvässä työssä on kuvattu jokseenkin kapeakatseisesti. Arkeologisen kulttuuriperinnön osalta strategian tavoitteet ja toimenpidelinjaukset ovat luokattoman laihat ottaen huomioon, miten laajan osan nämä ilmiöt kattavat niin ajallisesti kuin spatiaalisesti. Yhdistettynä siihen tosiasiaan, että kulttuuriympäristöstrategissa esitetyt vastaavat tavoitteet ja toimenpidelinjaukset, jäivät monelta osin toteutumatta eikä asiaa edes tunnistettu strategian seurannan raportoinnin yhteydessä, näyttää varsin selvältä, että korulauseista huolimatta tämä osa yhteisestä kulttuuriperinnöstä on taas jäämässä sivuun ja vaille sen tarvitsemaa huomiota.

Vaikka ilmastonmuutoksen vaikutus nostetaan esiin konkreettisenä kulttuuriperinnön ja -ympäristön säilymisen uhkana, ilmiön vaikutusten monitahoisuus on selvästi jäänyt tunnistamatta. Olosuhteiden muutokset ja sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen ovat vai yksi osa sitä kokonaisuutta, jotka jo tänä päivänä muuttavat arkeologisia kohteita ja uhkaavat niiden säilymistä. Näiden uhkien torjuntaan

tähtäävät yhteiskunnan toimenpiteet samoin kuin osa luontokadon hillitsemiseen tai ehkäisyyn tähtäävistä toimenpiteistä muodostavat jo itsessään uhan arkeologisen kulttuuriperinnön säilymiselle. Tämä johtuu siitä, että kun muutoksiin on pyrittävä varautumaan ennakoinnilla ja kehittämällä yhteiskunnan toimintoja tai luomalla ekologista tilaa vaarantuneille lajeille tai luontotyypeille, vaikutusten arvioinnit eivät ota huomioon arkeologisen kulttuuriperinnön säilymistä.

Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua ei pystytä vahvistamaan millään vaikuttavalla tavalla pelkästään kehittämällä kohteiden kestävä hoitoa, koska ehdoton enemmistö kohteista on täysin hoidon ulkopuolella. Ilmastonmuutoksen vaikutusten seuranta nykyisessä muodossaan ohittaa sen tosiasian, että muutosten torjuntaan ja vahinkojen rajoittamiseen tähtäävät toimenpiteet maankäytön osalta ovat pitkään vaikuttaneet arkeologisen kulttuuriperinnön säilymisen edellytyksiin. Tästä voidaan mainita esimerkkeinä sähköverkkojen parantamiseen tähtäävät maakaapeloinnit tai tuulivoiman vaatima välitön ja välillinen maankäyttö.

Vaikka Vallettan sopimuksen käsittelyn yhteydessä on nostettu esiin sopimuksen tarkoitus suojella arkeologista kulttuuriperintöä Euroopan maiden yhteisen muistin lähteenä, sen tarkoitus tieteellisen tutkimuksen aineiston merkityksen osalta, maininnasta huolimatta, sivuutetaan taas kerran. Ottaen huomioon että nykyinen hallitusohjelma linjaa, että päätöksenteon tulisi perustua tutkittuun tietoon, on varsin ongelmallista, että tätä tiedonintressiä ei ole tunnustettu. Esimerkiksi kohteiden hoidon osalta on todettava, että systemaattinen tutkimus eri toimien vaikutuksesta kohteiden säilymiseen on sangen vähäistä. Tämä ei toki ole poikkeus vaan pikemminkin pysyvä ongelma usean arkeologisen kulttuuriperinnön tilaa koskevan tiedon osalta.

Kommenttinne lukuun 5.1

Näemme tärkeänä, että on kirjattu ylös, että joidenkin ryhmien oikeus omaan kulttuuriin ja kulttuuriperintöön ei toteudu ja että pyritään kehittämään toimijoiden yhdenvertaisuusosaamista.

Sivulla 29 todetaan, että "Kulttuuriperintö ylittää toimiala- ja hallinnonalarajat". Tässä yhteydessä voisi mainita myös, että kulttuuriperinnön tutkimus ylittää myös tieteenalat.

Kommenttinne lukuun 5.2

-

Kommenttinne lukuun 5.3

Monet arkeologit työskentelevät yhteistyössä taiteilijoiden ja käsityöläisten kanssa. Tällainen yli tieteen ja taiteen rajojen menevä tutkimus ja työ olisi hyvä tunnistaa tärkeänä osana kulttuuriperintötyötä. Olisi hyvä tunnistaa, että niin museoissa, yliopistoissa kuin muissakin konteksteissa työskentelevät arkeologit ovat merkittävä osa kulttuuriperintökasvatusta. Yliopistoissa tehdään arkeologien mutta myös muiden tieteenalojen edustajien, kuten kulttuuriantropologien, toimesta niin aineelliseen kuin aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvää tutkimusta, jonka tulokset ovat vahvasti sidoksissa yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointiin. Niin ikään Suomessa jo tehdään

arkeologien vetämänä luonnonvarojen perinteiseen käyttöön, teollistumiseen sekä kestäväään kehitykseen liittyvää monitieteistä tutkimusta. Monitieteinen tutkimus on hedelmällisin lähtökohta niin ymmärtämisen kuin kulttuuriperintötyön suunnittelun kannalta ja tätä voisi nykyistä enemmän korostaa strategiassa. Olisi myös hyvä pohtia yhteistyötä laajemminkin kuin perinteisesti kulttuuriperintöön liitettävien instanssien välillä (luonnoksessa sivulla 40 listattu korkeakoulut, tutkimuslaitokset, museot ja arkistot). Vaikuttavuutta voitaisiin lisätä huomioimalla ja kehittämällä vuorovaikutussuhteita esimerkiksi seurakuntiin tai muihin yhteisöihin, jotka tuottavat ja vaalivat kulttuuriperintöä.

Kommenttinne lukuun 5.4

-

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Strategian mukainen kulttuuriympäristön huomioon ottaminen yhteiskunnan ja yhteisöjen toiminnassa vaatii rahoituksen lisäämistä. Riittävä rahoitus on merkki oikeasta arvostuksesta. Kun strategiassa osoitetaan tarpeita – myös kansainvälisten sitoumusten osalta – niin on hieman ristiriitaista, jos oletetaan, että strategia voidaan toimeenpanna ilman lisäresursseja. Valtion satsaus uuden museolain myötä vuonna 2020 oli merkittävä, mutta se tapahtui koko 2010-luvun jatkuneiden säästötoimien jälkeen. Näihin kuuluivat muun muassa Museoviraston vuosien 2012 ja 2016 leikkaukset, jotka käsittivät yli sata henkilötyövuotta. Lisäksi on käynyt ilmi, että uudistus jätti joillekin museoille hankalan tilanteen, sillä jotkut alueellisten vastuumuseoiden ylläpitäjistä eivät ohjaa museon toimintaan vaadittavaa omaa rahoitusosuuttaan tai valtion osuuden maksaminen museolle on hankalaa seurata tai todentaa.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Strategian laatijoiden olisi syytä tarkastella kriittisesti kulttuuriympäristöstrategian yhteydessä toteutumatta jääneitä tavoitteita muun muassa tehtävien selvitysten ja toimeenpanosuunnitelman osalta. Tähän tarkasteluun ei riitä kulttuuriympäristöstrategian arvioinnin lukeminen vaan sen tulisi keskittyä tarkastelemaan mitkä kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelman osa-alueet sivuutettiin ja jätettiin toteuttamatta valtiohallinnon toimesta ja miksi.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidätkö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Toimeenpanosuunnitelma on ehdottoman tärkeä ja sen lisäksi olisi myös selvästi tehtävä seurannan menetelmät, jottei kulttuuriympäristöstrategian arvioinnin kaltainen tilanne pääse toistumaan.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Osallistamisessa lausuntomenettely on ihan hyvä, mutta myös seminaarityyppinen tilaisuus riittävän lyhyine alustuksineen. Seminaarissa tai vastaavissa tilaisuuksissa on tärkeää, että osallistuminen on mahdollista myös etänä.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Ottaen huomioon, ettei tieteellisten seurojen merkitystä omien alojensa osalta tunnistettu kulttuuriympäristöstrategissa, sen arvioinnissa tai tässä nykyisessä strategiassa toimijoina, jonka piirissä vaikuttaa laaja joukko eri alojen ammattilaisia, on vaikea nähdä miltä pohjalta seurat yhdessä

tai erikseen voisivat osallistua sen toimeenpanoon. Muutamia isoja toimijoita lukuun ottamatta näiden toimijoiden on myös haastavaa osallistua toimintaan pelkästään omilla resursseillaan.

Åkerblom Rasmus
Suomen arkeologinen seura ry

Lipkin Sanna
Suomen arkeologinen seura ry